

Lausunto

4.9.2026

MV/15329/2026

1 (5)

Eduskunnan ympäristövaliokunta

Viite HE 70/2026 vp

Asia Hallituksen esitys uudeksi alueidenkäyttölainsäädännöksi ja laeiksi eräiden muiden lakien muuttamisesta

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt Museoviraston lausuntoa koskien hallituksen esitystä eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölainsäädännöksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 70/2026 vp). Museovirasto on perehtynyt esitykseen ja esittää siitä lausuntonaan seuraavan.

Kulttuuriympäristöillä tarkoitetaan rakennettua kulttuuriympäristöä, kulttuurimaisemaa ja arkeologista kulttuuriperintöä. Lainsäädännössä tulee huolehtia siitä, että nämä eri osa-alueet ja niiden arvot otetaan huomioon kaikilla kaavatasoilla.

Kaavoituksella on ohjattava ottamaan huomioon muinaismuistolain rauhoittamat kiinteät muinaisjäännökset ja sovitetaan rauhoitus yhteen muun maankäytön kanssa. Myös muu arkeologinen kulttuuriperintö, joka ei ole muinaismuistolain tarkoittama kiinteä muinaisjäännös, voidaan ottaa huomioon kaavoituksen keinoin.

Suurin osa rakennusperinnön suojelusta tapahtuu kaavapäätöksin ja perustuu niiden alueidenkäyttölakiin. Rakennusperintölain käyttö on kuitenkin mahdollista myös asemakaava-alueilla tilanteissa, joissa kohteella on valtakunnallista merkitystä, jos suojelua ei voida turvata alueidenkäyttölain keinoin tai jos siihen on erityisiä syitä asemakaavoitustilanteen vuoksi.

Hallituksen esitykseen ei sisälly maailmanperintökohteita koskevaa erityissääntelyä, vaikka sellaisen tarve on lain valmistelun aikana tunnistettu. Esitykseen ei myöskään ole sisällytetty perusteluja säännöksestä luopumiselle tai tarkempaa arviointia esitettyjen yleisten säännösten riittävydestä maailmanperintökohteiden erityisten arvojen turvaamiseksi. Museovirasto katsoo, että maailmanperintökohteita ja niiden suojavyöhykkeitä koskeva erityinen säännös tulee lisätä lakiin. Suojavyöhyke on maailmanperintökohdetta ympäröivä alue, jonka käyttöä ja kehittämistä koskevat kansallisiin menettelyihin perustuvat määräykset täydentävät maailmanperintökohteen suojelua. Maisemallisten arvojen osalta voi kaavan vaikutusalue ulottua maailmanperintökohteeseen, vaikka kaava koskisi suojavyöhykkeen ulkopuolista aluetta. Petäjäveden kirkon laajempaan ympäristöön sijoittuvan tuulivoimahankkeen valmistelu on osoittanut, ettei nykyinen lainsäädäntö

riittävästi turvaa maailmanperintökohteiden erityisen yleismaailmallisen arvon huomioon ottamista kohteiden suojavyöhykkeillä tai niiden laajemmassa vaikutuspiirissä. Unesco on toistuvasti kehottanut Suomea korjaamaan lainsäädäntöään tältä osin. Tarve on entistä ajankohtaisempi, kun Suomessa on nykyisin kahdeksan maailmanperintökohdetta, mukaan lukien vuonna 2026 maailmanperintöluetteloon hyväksytty Aalto Works.

Maakuntakaavaa esitetään rajattavaksi koskemaan vain valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittäviä asioita ja myös sen oikeusvaikutuksia esitetään heikennettäväksi. Yhdyskuntarakenne jäisi pois niiden asioiden joukosta, johon maakuntakaavassa tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Monilla alueilla maakuntakaava on ainoa kaava, joka edes jollakin tavoin ohjaa alueidenkäyttöä. Maakuntakaavalla on nykyisin ollut merkittävä rooli kulttuuriympäristöarvoja koskevien selvitysten laadinnan kannalta sekä näiden arvojen välittämisessä kuntakaavoitukseen. Jos maakuntakaavan ohjausvaikutus vähenee, kulttuuriympäristöjen huomioon ottaminen siirtyy nykyistä enemmän kuntakaavoituksen varaan. Tämä voi johtaa alueellisesti entistä epätasaisempaan kulttuuriympäristöjen säilymiseen eri puolilla Suomea riippuen yksittäisten kuntien osaamisesta ja tavoitteista. Seudulliset yhdyskuntarakennetta ja vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevat ratkaisut perustuisivat jatkossa yleiskaavaan ja asemakaavaan. Esitetyt vähittäiskauppaa koskevat muutokset voivat aiheuttaa seutukunnallisesti kulttuuriympäristön kannalta lyhytnäköisiä ratkaisuja.

Museovirasto katsoo, että esitetyt muutokset heikentävät merkittävästi maakuntakaavan mahdollisuuksia turvata kulttuuriympäristöarvojen ylikunnallista yhteensovittamista, kulttuuriympäristöä koskevan tietopohjan muodostumista sekä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista. Muutoksia ei voida kulttuuriympäristöjen vaalimisen näkökulmasta pitää hyväksyttävänä.

Maakuntakaavoituksen asema heiketessä esityksen mukaisesti, kulttuuriympäristöjen säilymistä koskevien ratkaisujen painopiste siirtyy aiempaa enemmän paikallistasolle. Samalla korostuu tarve huolehtia siitä, että kulttuuriympäristöä koskeva asiantuntemus, kuten alueellisten vastuumuseoiden lausunnot, säilyttää tosiasiallisen vaikutuksensa.

Alueidenkäyttölain yleisenä tavoitteena korostetaan myös jokaisen mahdollisuutta tasa-arvoiseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen elinympäristöään koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Asemakaavoja koskevaa muutoksenhakuoikeutta esitetään rajattavaksi tietyiltä osin vain asianosaisiin ja yhteisöille esitetään lisättäväksi muistutusvelvoite valitusoikeuden käyttämisen edellytykseksi. Esitetty rajausta rajoittaisi merkittävästi kunnan jäsenten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kulttuuriympäristöä koskevaan asemakaavoituksessa tehtävään päätöksentekoon tarvittaessa muutoksenhaun keinoin. Asemakaavoituksen yhteydessä tehtävät kulttuuriympäristöä koskevat päätökset voivat vaikuttaa laajasti ja olla merkityksellisiä tiukasti tulkittuun asianosaismääritelmän ulkopuolisille kunnan jäsenille. Samaan aikaan yhdistyksille esitettävä muistutusvelvoite rajoittaisi myös yhdistysten kautta tapahtuvaa osallistumista ja vaikuttamista perusteettomasti, asettaen poikkeuksellisia vaatimuksia usein pienimuotoiselle ja resursseiltaan rajalliselle yhdistystoiminnalle. Museovirasto katsoo, ettei esitettyjä rajoitteita voida pitää kulttuuriympäristöä koskevien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamisen kannalta hyväksyttävänä.

Lupa- ja valvontaviraston on valvottava, että kaavoituksessa ja muussa alueidenkäytössä otetaan huomioon vaikutuksiltaan valtakunnalliset ja merkittävät

maakunnalliset asiat. Oikaisukehotusta koskevan sääntelyn poistamista ei ole lakiehdotuksessa perusteltu. Oikaisukehotus on ollut tarpeellinen ja valitusta huomattavasti nopeampi kaavoituksen edistämisen ja valvonnan menettely. Sen avulla kunnalle on annettu mahdollisuus korjata kaavan ilmeiset virheet ja puutteet esim. sisältövaatimusten toteutumisen suhteen. Museovirasto katsoo, että valvojan viranomaisen oikaisukehotusmahdollisuuden tulee sisältyä lainsäädäntöön. Mahdollisuus oikaisukehotukseen tulee siis olla valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tai lain säännösten vastaisuuden perusteella ja yleisen edun vuoksi.

Hallituksen esityksessä esitetään kunnalle mahdollisuutta antaa asemakaavaa tai yleiskaavaa koskeva ehdotus maanomistajan valmisteltavaksi. Museovirasto katsoo, että kaavan valmistelu maanomistajan toimesta ja tämän omia tavoitteita painottaen voi heikentää esimerkiksi kulttuuriympäristöä koskevien arvojen selvittämistä ja huomioon ottamista sekä yleisen edun mukaisten näkökohtien yhteensovittamista maanomistajan tavoitteiden kanssa. Museovirasto katsoo, että kaavoituksen tulee julkisen vallan käyttönä kuulua kunnalle, jotta erilaiset arvot, vaikutukset ja tavoitteet voidaan tasapainottaa yleisen edun mukaisesti.

Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, etteivät alueelliset vastuumuseot ole viranomaisia. Museovirasto kiinnittää huomiota siihen, että tämä poikkeaa maankäyttö- ja rakennuslain aikaisesta vakiintuneesta oikeuskäytännöstä, jossa alueelliset vastuumuseot on katsottu viranomaisiksi, eikä muutosta ole esityksessä perusteltu. Museovirasto pitää tärkeänä, että alueellisten vastuumuseoiden osallistuminen ja muutoksenhaku on esityksessä turvattu alueidenkäyttölain mukaisten menettelyiden osalta erillisillä säännöksillä. Alueellisten vastuumuseoiden asiantuntijakannanottojen merkitystä ja niiden huomioon ottamista alueidenkäyttölain mukaisissa menettelyissä ei tule heikentää. Lisäksi Museovirasto kiinnittää huomiota ympäristöministeriön hallinnonalan lainsäädännön laajempaan kokonaisuuteen ja mahdollisiin epäselvyyksiin ja tulkintavaikutuksiin alueellisten vastuumuseoiden asemassa. Vuoden 2025 alussa voimaan tullutta rakentamislakia koskevassa hallituksen esityksessä alueelliset vastuumuseot on katsottu Museoviraston ohella museoviranomaisiksi. Museovirasto pitää tärkeänä, että alueellisten vastuumuseoiden toimintaedellytykset, mukaan lukien oikeus hakea muutosta, sekä niiden asiantuntijalausuntojen asianmukainen huomioiminen osana päätöksentekoa varmistetaan niin alueidenkäyttölain kuin muuhun lainsäädäntöön perustuvissa menettelyissä.

Esityksen yhteydessä esitetään säädettäväksi lakiin kaavojen toteuttamisesta maanomistajalle oikeus korvaukseen metsätalouden harjoittamisen rajoituksesta. Maankäyttö- ja rakennuslaki sekä esityksen mukainen alueidenkäyttölaki sisältävät yleiset säännökset kaavojen kohtuullisuudesta maanomistajan kannalta sekä korvaus- ja lunastusvelvollisuuksista tietyissä tilanteissa. Museovirasto katsoo, että erillinen metsätaloutta koskeva korvaussäännös voi käytännössä heikentää mahdollisuuksia muun muassa kulttuurimaisemien ja arvokkaiden kulttuuriympäristön asianmukaiseen huomioon ottamiseen ja suojeluun kaavoituksen keinoin.

Museovirasto kiinnittää lisäksi huomiota esitetyn alueidenkäyttölain 58 §:n 4 momenttiin ja sen perusteluihin koskien seurakuntien omistamia rakennuksia koskevaa korvausvelvollisuutta. Säännöksen perustelujen mukaan, jotta muutos ei aiheuttaisi niiden seurakuntien omistamien rakennusten, joiden suojeluun ei sovelleta kirkollista lainsäädäntöä, joutumista pois korvausvelvollisuuden piiristä, säännös koskisi muita julkisyhteisöjä ja niiden liikelaitoksia kuin seurakuntia. Alueidenkäyttölailla voidaan kuitenkin suojella myös sellaisia

rakennuksia, joihin sovelletaan kirkollista lainsäädäntöä. Perusteluissa esitetystä poiketen säännös tuo siis korvausvelvollisuuden piiriin kaikki seurakuntien omistamat rakennukset riippumatta siitä, sovelletaanko niihin kirkollista lainsäädäntöä vai ei. Museovirasto katsoo, että perusteluja olisi tältä osin syytä tarkentaa.

Lakiesitykseen on sisällytetty mahdollisuus maakunta- ja yleiskaavojen suojelumääräysten antamiseen määräaikaisina. Museovirasto kiinnittää huomiota siihen, että esimerkiksi rakennettua ympäristöä koskevat suojelumääräykset eivät luonteeltaan mitenkään sovi määräaikaisina annettaviksi, sillä niiden tarkoituksena on turvata kohteen arvot pitkäjänteisesti ja pysyvästi. Määräaikaisten suojelumääräysten käyttö tulisi rajata vain perusteltuihin erityistilanteisiin.

Esitys uudeksi alueidenkäyttölaiksi muuttaa kaavoitusjärjestelmän ohjausvaikutusta tavalla, joka voi kaventaa kulttuuriympäristöjen huomioon ottamista. Muun muassa maakuntakaavan aseman heikentäminen ja omistajavetoinen valmistelu korostavat kunta- ja hankekeskeisyyttä, mikä lisää riskiä, että kulttuuriympäristöjen säilyminen vaihtelee entistä enemmän alueittain ja joutuu entistä useammin punnittavaksi suhteessa erilaisiin yksittäisiin tavoitteisiin yleisen edun sijaan.

Osastonjohtaja

Ulla Salmela

Erikoisasiantuntija

Laura Tuominen

Asiakirjan sähköinen allekirjoitus
Elektronisk underskrift av document
Electronic signature of a document

Asia / Sak / Case

MV/15329/2026

**Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi
alueidenkäyttölainsäädännön ja laeiksi eräiden siihen liittyvien
lakien muuttamisesta**

Asiakirja / Dokument / Document

MV/15329/2026-3

**Hallituksen esitys uudeksi alueidenkäyttölainsäädännön ja laeiksi
eräiden muiden lakien muuttamisesta**

Signed By: Tuominen Laura 91167961Y
Signed at: 2026-09-04 08:46:04 +02:00
Reason: I approve this document

Signed By: Salmela Ulla 912889616
Signed at: 2026-09-04 09:54:48 +02:00
Reason: I approve this document